

مر ترضی عبدالحسینی

روزنامه نگار

اگرچه مهاجرت سابقه‌ای طولانی به پهنای تاریخ بشر دارد، اما طی نیم‌قرن اخیر به شکل قابل توجهی گسترش یافته و بر تنوع آن نیز افزوده شده‌است، از همین‌رو مطالعه‌آن اهمیت دوچندانی پیدا کرده و بررسی آن موردنظر سیاست‌گذاران قرار گرفته است. به‌طور کلی گفته می‌شود افراد برای گریز از شرایط نامساعد مانند فقر، بیکاری، مسائل سیاسی و برخورد غیرمنصفانه و از آن طرف برای بهره‌مندی از شرایط مساعدتر قصد مهاجرت می‌کنند که در انواع و اقسام آن افراد مهاجر را افرادی تحصیلکرده، به قصد تحصیل، نیروی کار ماهر و معمولی و درنهایت مهاجران اقتصادی تشکیل می‌دهند. به‌رغم اینها بنابراین اگر مهاجرت تبدیل به رفت‌وآمد سرمایه‌ها و دانش شود؛ می‌تواند عاملی برای پیشرفت کشورهای مبدا همانند ایران شود. کشور ما از نظر مهاجرت بین‌المللی روند پر افت‌وخیزی را در طول چند دهه اخیر طی کرده است؛ به‌طوری که در محدوده سه‌سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵ ۲۰ روند کاهشی و از آن به بعد افزایشی بوده است. برآوردها نشان می‌دهد ۴ تا ۶ میلیون ایرانی در کشورهای مختلف زندگی می‌کنند که بیش از ۸۶ درصد آنها در دو قاره آمریکا و اروپا ساکن هستند (بیش از ۷۰درصد در پنج کشور؛ آمریکا، کانادا، آلمان، بریتانیا و سوئد اقامت دارند). اما ویژگی منحصربه‌فرد مهاجران ایرانی در مقایسه با مهاجران دیگر کشورها در مهارت، تحصیلات، دانش و سرمایه بسیار بالای آنهاست که می‌تواند پتانسیل بالقوه‌ای در توسعه اجتماعی و اقتصادی تلقی شود. براساس آخرین آمار سازمان ملل، ۹۶ درصد از ایرانیان خارج از کشور مشاغلی را دراختیار دارند که نیازمند مهارت بالا و متوسط بوده و چیزی حدود ۷۰۰ هزار نفر از آنها مهاجرانی بودند که دارای تحصیلات عالی دانشگاهی حین مهاجرت بوده‌اند. از طرفی براساس برآورد مرکز پژوهش‌های مجلس، ایرانیان خارج از کشور ثروتی در حدود ۳ تا ۴ هزار میلیارد دلار یعنی تقریباً ۴۰،۰۰۰ تا ۶۰،۰۰۰ هزار میلیارد (۱۰ تا ۲۰ برابر تولید ناخالص داخلی) دارند. در این گزارش با بهره‌گیری از تجربه‌های مشابهی از جذب دانش و سرمایه مهاجران در کشورهای مختلفی همانند چین و ترکیه از لزوم جذب چنین سرمایه‌های عظیمی که در خارج از کشور وجود دارد، بحث کرده‌ایم. به‌رغم اهمیت داشتن جذب دانش فکری مهاجران در توسعه اندیشه‌ای و اجتماعی کشور مادری، رویکرد این گزارش بر آسیب‌شناسی جذب سرمایه مالی آنها به ایران بوده است. به‌نظر می‌رسد وضعیت نامناسب کشور در تشکیل سرمایه چه از داخل و چه از مهاجران ایرانی، نشأت‌گرفته از شاخص‌های نامناسب سهولت کسب‌وکار و امنیت سرمایه‌گذاری بوده که تاثیر عمیقی بر کند کردن رشد اقتصادی پایدار داشته است.

۲۷۲ میلیون مهاجر ۲۰۲۰ و چند پیام مهم

براساس آمارهای سازمان‌ملل متحد، در سال ۲۰۱۹ حدود ۲۷۲ میلیون نفر مهاجر (نزدیک به ۴ درصد از جمعیت جهان) در کشورهای مختلف زندگی می‌کنند؛ به‌عبارت دیگر، از هر ۴۰ نفر، یک نفر ساکن کشوری غیر از کشور زادگاه خود است. این درحالی است که تعداد مهاجران در سال ۲۰۱۰ در حدود ۲۲۱ میلیون نفر بوده که تا پایان سال ۲۰۱۹ رشد ۲۴ درصدی را ثبت کرده است. براساس همین آمار، قاره اروپا با بیش از ۸۲ میلیون از ۲۷۲ میلیون نفر، میزبان بیشترین تعداد از مهاجران بین‌المللی بوده و پس از آن، آمریکا شمالی ۵۹ میلیون نفر در جایگاه دوم قرار گرفته‌است. از طرفی دیگر جمعیت مهاجران با سرعت بیشتری نسبت به جمعیت جهان درحال حرکت است، به‌طوری که سهم مهاجران از جمعیت دنیا از ۲/۸ درصد در سال ۲۰۰۰ به ۴ درصد در ۲۰۱۹ رسیده است. جالب‌تر آنکه جابه‌جایی‌های اجباری در مرزها یعنی افرادی که به علت محدودیت‌های شدیدی چون جنگ و فحطی مجبور به ترک کشورهای خود می‌شوند بین سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۷ در حدود ۱۳ میلیون نفر افزایش یافته‌است؛ یعنی نزدیک به یک‌چهارم از افزایش ۵۱ میلیونی مهاجرت‌ها نسبت به سال ۲۰۱۰، از جنس مهاجرت‌های اجباری بوده‌است. مهاجرپذیرترین کشورها نیز آمریکا با ۵۱ میلیون، آلمان و عربستان ۱۳ میلیون، روسیه با ۱۲ میلیون و انگلیس با ۱۰ میلیون بوده‌اند. تمامی آمارهای گفته‌شده حاوی چند پیام کلیدی است؛ در درجه اول آنکه صرف‌نظر از علت مهاجرت، مهاجران بخش قابل توجهی از جمعیت جهان را تشکیل داده و تعداد آنها روزبه‌روز در حال افزایش است. دوم، مساله کنترل این مهاجرت‌ها بوده که با توجه به آمار رو به رشد آن، نشان از ضعف کشورهای مهاجرفرست در کنترل این مولفه بوده است. از طرف دیگر بخش عمده این مهاجرت‌ها با انتقال مغز و سرمایه‌ها همراه بوده است، بنابراین لازم است قبل از کنترل روند ادامه‌دار مهاجرت، اولویت را بر استفاده از آنها قرار داد، چراکه تجربه کشورهای مختلف نشان می‌دهد مهاجران می‌توانند برای کشورهای مبدأ نیز منافع عظیمی داشته و در رونق اقتصادی، شتاب‌بخش‌تر انتقال تکنولوژی و انتشار اندیشه‌ها تاثیر به‌سزایی داشته باشند. سومین مساله ثبت بیشترین مهاجرت‌ها به ۲۰ کشور بیشتر توسعه‌یافته دنیا بوده است. شواهد آماری تایید می‌کنند ۱۸۱ میلیون مهاجر از ۲۷۲ میلیون در ۲۰ کشور توسعه‌یافته‌تر زندگی می‌کنند. در کنار این، شواهد تجربی نیز نشان می‌دهند مهاجرت به کشورهای

پیشرفته‌تر می‌تواند عامل ایجاد ارتباط و درصورت وجود شرایط مناسب اقتصادی–اجتماعی، منجر به انتقال دانش، تکنولوژی و سرمایه‌به سرزمین مادری شده که مسلمانا در فرآیند توسعه کشور مادری نقش موثری خواهد داشت. تجربه‌ای که آشکارا می‌توان در کشورهای بسیاری ازجمله چین و هند آن را مشاهده کرد.

۵ تا ۶ میلیون ایرانی خارج از کشور زندگی می‌کنند

مهاجرت از پدیده‌های مهم جمعیتی و از عوامل اصلی دخیل در تغییرات ساختار جمعیت در ایران محسوب می‌شود. سالانه بیش از یک‌میلیون نفر اقدام به مهاجرت در درون مرزهای کشور می‌کنند. علاوه‌بر این، ایران به دلایل مختلف خروج مهاجران به خارج از مرزهای خود را در طول سال‌ها تجربه کرده و یکی از مهم‌ترین کشورهای مهاجرفرست در دنیا محسوب می‌شود. یکی از شاخص‌هایی که وضعیت مهاجرت از کشور را ترسیم می‌کند، خالص مهاجرت بین‌المللی است. این شاخص عبارت است از تعداد مهاجرانی که به داخل کشور مهاجرت کرده‌اند منهای تعداد مهاجرانی که به خارج از کشور مهاجرت کرده‌اند. آمارها نشان می‌دهند که در سال‌های ۲۰۰۲-۲۰۰۷، ۲۰۱۲-۲۰۱۷، ۲۰۱۸، ۲۰۱۹ و ۲۰ مهاجرت در ایران منفی بوده است. به‌عبارت دیگر، طی سال‌های مذکور تعداد مهاجران بین‌المللی واردشده به کشور کمتر از تعداد مهاجران بین‌المللی خارج‌شده از کشور بوده است. براساس آمارهای بین‌المللی، در دوره زمانی مورد بررسی، تعداد جمعیتی کل مهاجران ایرانی ساکن در خارج از کشور با روندی افزایشی از اندکی کمتر از ۶۹۱ هزار نفر در سال ۱۹۹۰ میلادی به بیش از ۲/۷ در سال ۲۰۱۹ رسیده است. براساس آمارهای ارائه‌شده توسط دیپارتمان امور اقتصادی واجتماعی سازمان‌ملل در دوره‌مذکور،نسبت جمعیت مهاجران بین‌المللی ایرانی از کل مهاجران بین‌المللی در جهان طی سال‌های ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۰ افزایش، سپس در سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵ کاهش و دوباره در سال ۲۰۱۷-۲۰۱۸، ۲۰۱۹ افزایش یافته است. این آمار ۲،۷ میلیون مهاجر ایرانی درحالی است که در آمارهای دیگری برآورد شده تعداد مهاجران ایرانی خارج از کشور بین ۵ تا ۶ میلیون نفر است. اما نکته دیگر اینکه اغلب کشورهای موردنظر مهاجران ایرانی جزء کشورهای توسعه‌یافته و به‌ویژه عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه هستند. به ترتیب کشورهای آمریکا، کانادا، آلمان، بریتانیا و سوئد بیشترین تعداد مهاجران ایرانی را در خود اسکان داده‌اند و جمعیت مهاجران ایرانی ساکن در پنج کشور مذکور بیش از ۷۰ درصد جمعیت مهاجران ایرانی مقیم خارج از کشور را تشکیل می‌دهند.

۹۶ درصد مهاجران ایرانی شاغلان ماهر هستند

امروزه دیگر مهاجرت به‌معنای خروج از یک کشور و اقامت در کشوری دیگر نیست، بلکه در بسیاری از مواقع به‌معنای رفت‌وبرگشت‌های مداوم است. تجربه‌ای که آشکارا می‌توان در کشورهای بسیاری ازجمله چین و هند مشاهده کرد. از این‌رو گفته شد که می‌توان در کنار کنترل جمعیت مهاجر که عمدتاً جمعیت ماهر و تحصیلکرده را تشکیل می‌دهند، از منابع سرمایه‌ای، فکری و انسانی مهاجرت‌کرده‌ها نیز حداکثر استفاده را به عمل آورد. چین یکی از نمونه‌های موفق جذب سرمایه‌های مالی و فکری مهاجران است. این کشور بعد از سال ۱۹۸۰ توانسته با استفاده از جلب سرمایه ۲۰ میلیون چینی مهاجری که در هنگ‌کنگ، تایوان، جنوب‌آسیا و کشورهای غربی صاحب بنگاه و کسب‌وکارهایی بوده‌اند، سطح تکنولوژی را ارتقا داده و به رشد سریع تولید، اشتغال و صادرات دست یابد. بررسی

اقتصاد

«فرهیختگان» گزارش می‌دهد

سرمایه ۳ هزار میلیارد دلاری مهاجران ایرانی

مهاجران ایرانی ساکن در کشورهای مختلف نشان می‌دهد کشور مانیز درصورت فراهم کردن شرایط، پتانسیل‌های بسیاری اعم از سرمایه‌ای، انسانی و تحصیلی را در خارج از مرزها دارد. براساس آمارهای OECD در سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۸، بیش از ۵۰ درصد از مشاغل دراختیار ایرانیان مهاجر به سطح مهارت بالا نیاز داشته است. همچنین بیش از ۴۰ درصد از مشاغل ایرانیان مقیم خارج از کشور در گروه مشاغلی قرار می‌گیرند که به سطح مهارت متوسط نیاز دارد. روی‌هم‌رفته، ۹۶ درصد از ایرانیان شاغل در کشورهای خارجی مشاغلی را در اختیار دارند که به سطح مهارت متوسط و بالا نیاز دارد. از طرف دیگر بخش قابل توجهی از مهاجرت ایرانیان به خارج از کشور را می‌توان ذیل عنوان مهاجرت سرمایه‌های انسانی یا فرار مغزها، یعنی مهاجرت افراد تحصیلکرده و نیروی کار متخصص و مهاجرت با هدف ادامه تحصیل طبقه‌بندی کرد. براساس آخرین آمارهای موجود، تعداد مهاجران ایرانی با تحصیلات دانشگاهی از حدود ۲۹۰ هزار در سال ۲۰۰۱ به ۴۷۱ هزار در سال ۲۰۱۰ رسیده و سپس در سال ۲۰۱۷ در حدود ۶۰۰ هزار نفر قرار گرفته است. در کنار مهاجران تحصیل ماهر و تحصیلکرده، مهاجران تحصیلی

در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله (۱۴۰۴–۱۳۸۴) پیش‌بینی شده بود که ایران با رشد اقتصادی سالانه ۸درصد، در سال ۱۴۰۴ به جایگاه اقتصادی برتر در منطقه خاورمیانه دست خواهد یافت. همچنین در این گزارش برآورد شده بود که برای تحقق رشد ۸درصد در برنامه چهارم توسعه به ۱۲۰۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری نیاز است. در ادامه اما طی سال‌های اخیر با وجود اعمال سیاست‌های مختلف از نسوی دولت، بخش خصوصی به افزایش سرمایه‌گذاری مولد و اشتغال‌زا، گرایش چندانی نشان نداده است. قطعاً با هدف افزایش سطح رفاه مردم ایران و دستیابی به جایگاهی متناسب در اقتصاد جهانی، کشور نیازمند تسریع آهنگ رشد، تحول در ساختارهای اقتصادی و حضور فعال در بازارهای جهانی است. سرمایه مالی و دانش گسترده ایرانیان مقیم خارج، منبع ارزشمندی است که درجهت همین رونق تولید و اشتغال، ایران از آن بهره جست. داده‌های آماری جدول، تحولات تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۹ تا ماهه ۱۳۹۸ را نشان می‌دهد. ملاحظه می‌شود، طی این دوره میزان سرمایه‌گذاری، رشدی معادل منفی ۲۴درصد داشته و نسبت سرمایه‌گذاری به تولید ناخالص داخلی از حدود ۲۰درصد به ۱۴ درصد کاهش یافته‌است. نرخ تشکیل سرمایه ثابت ناخالص از حدود۱۳۵ هزار میلیارد در سال ۱۳۹۰ به ۱۰۱ هزار میلیارد در سال ۹۷ و ۷۳ هزار میلیارد در پایان ۹ ماهه ۹۸ رسیده است. عدم گرایش به سرمایه‌گذاری در انتها از عوامل اصلی رشد اندک اقتصادی در سال‌های اخیر بوده، بلکه می‌تواند به مانهی بالقوه بر سر راه افزایش تولید و اشتغال در سال‌های آتی نیز منجر شود.

اما در همین راستا با توجه به ظرفیت و مختصات علمی، فنی و اقتصادی که درخصوص مهاجران ایرانی ساکن در خارج از کشور ذکر شد، به‌نظر می‌رسد می‌توان با سیاست‌های هوشمندانه از این ظرفیت فوق‌العاده در برای سرمایه‌گذاری در کشور بهره گرفت. این فرصت در دو مقوله متفاوت اما هم‌راستا در مسائل اقتصادی واجتماعی قابل بحث است. اول آنکه در فرآیند توسعه اقتصادی مقوله سرمایه‌گذاری اهمیت زیادی دارد. بسیاری از ایرانیان مهاجر، نخبان موفق و خلاق بوده‌اند که همانند دیگر مهاجران در جست‌وجوی شرایط بهتر برای زندگی، کشور مادری را ترک کرده‌اند. آنها در جریان مهاجرت، تجربه‌های

مهاجران ایرانی ساکن در کشورهای مختلف نشان می‌دهد کشور مانیز درصورت فراهم کردن شرایط، پتانسیل‌های بسیاری اعم از سرمایه‌ای، انسانی و تحصیلی را در خارج از مرزها دارد. براساس آمارهای OECD در سال‌های ۲۰۱۷ تا ۲۰۱۸، بیش از ۵۰ درصد از مشاغل دراختیار ایرانیان مهاجر به سطح مهارت بالا نیاز داشته است. همچنین بیش از ۴۰ درصد از مشاغل ایرانیان مقیم خارج از کشور در گروه مشاغلی قرار می‌گیرند که به سطح مهارت متوسط نیاز دارد. روی‌هم‌رفته، ۹۶ درصد از ایرانیان شاغل در کشورهای خارجی مشاغلی را در اختیار دارند که به سطح مهارت متوسط و بالا نیاز دارد. از طرف دیگر بخش قابل توجهی از مهاجرت ایرانیان به خارج از کشور را می‌توان ذیل عنوان مهاجرت سرمایه‌های انسانی یا فرار مغزها، یعنی مهاجرت افراد تحصیلکرده و نیروی کار متخصص و مهاجرت با هدف ادامه تحصیل طبقه‌بندی کرد. براساس آخرین آمارهای موجود، تعداد مهاجران ایرانی با تحصیلات دانشگاهی از حدود ۲۹۰ هزار در سال ۲۰۰۱ به ۴۷۱ هزار در سال ۲۰۱۰ رسیده و سپس در سال ۲۰۱۷ در حدود ۶۰۰ هزار نفر قرار گرفته است. در کنار مهاجران تحصیل ماهر و تحصیلکرده، مهاجران تحصیلی

براساس تحقیقات
مقدماتی به عمل آمده
از سوی دیپارتمان
اقتصادی سازمان ملل، ثروت
ایرانیان مقیم خارج در سال ۱۳۸۶
حدود ۱۳۰۰ میلیارد دلار و ثروت
ایرانیان مقیم آمریکا به‌تنهایی بالغ بر ۹۰۰ میلیارد دلار بوده است. این برآورد در سال ۱۳۹۴
به حدود ۳ تا ۴ هزار میلیارد دلار
افزایش یافته که ۱۰ برابر تولید ناخالص داخلی ایران و نزدیک به ۴ برابر کل درآمدهای نفتی ایران در طول ۱۰۰ سال گذشته است

و دانشجویی نیز بخش قابل توجهی هستند. براساس اطلاعات سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی سازمان ملل متحد، در حال حاضر حدود۶۵ هزار دانشجوی ایرانی در سایر کشورها مشغول تحصیل در مقاطع مختلف دانشگاهی هستند. در کنار اینها، مهاجران ایرانی در عمده موارد مهاجرت‌های اقتصادی انجام داده‌اند که در ادامه توضیح داده می‌شود.

ثروت ایرانیان مهاجر ۱۰ برابر تولید ناخالص داخلی کشور

مهاجرت اقتصادی به بخشی از مهاجرت‌ها گفته می‌شود که به‌طور مشخص با هدف دستیابی به وضعیت اقتصادی بهتر و سطح رفاه بالاتر انجام می‌شود. گذشته از انگیزه‌های فردی این دسته از مهاجران، اغلب کشورهای مهاجرپذیر برای دستیابی به نیروی کار ماهر یا سرمایه‌های آنها مشوق‌هایی را فراهم می‌کنند. درواقع بخش عمده‌ای از مهاجرت‌های ایرانیان مهاجر، نخبان موفق و خلاق بوده‌اند که همانند دیگر مهاجران در جست‌وجوی شرایط بهتر برای زندگی، کشور مادری را ترک کرده‌اند. آنها در جریان مهاجرت، تجربه‌های

گوناگونی در عرصه‌های اقتصادی و علمی کسب کرده‌اند و با استفاده از فرصت‌های جدید در کشور میزبان دانش، تجربه و ثروت اندوخته‌اند؛ ولی همچنان به ایران نیز تعلق خاطر دارند. بسیاری از این مهاجران به همکاری در رشد و توسعه ایران علاقه بسیاری دارند. از طرف دیگر بسیاری از ایرانیان مهاجر مهندسان، پزشکان، هنرمندان، دانشمندان،استادان دانشگاه، صاحبان سرمایه و کارآفرینان موفق هستند که جایگاه والایی در عرصه‌های علمی کشور میزبان دارند. به‌عنوان مثال بیش از ۵۶درصد ایرانیان مقیم آمریکا دارای مدرک کارشناسی‌اند که در میان ۶۷ گروه مهاجر آمریکا، دارای رتبه دوم هستند. چنین افرادی با انتقال اندیشه، قطع به یقین می‌توانند تاثیر زیادی بر توسعه اجتماعی کشور داشته باشند.

۲۰ مانع جذب سرمایه‌های مهاجر در ایران

نوسان بسیار شدید سرمایه‌گذاری در ایران، میزان پایین سرمایه‌گذاری بخش خصوصی طی دهه‌های اخیر و فرار سرمایه‌های مادی و انسانی به خارج از کشور و غیرمولد ماندن بخشی از سرمایه‌ها نشان می‌دهد در عوامل موثر بر سرمایه‌گذاری در کشور احتمالاً اختلال‌هایی وجود دارد. از همین‌رو اگر چه در سه دهه اخیر بر ضرورت ورود سرمایه ایرانیان مقیم خارج کشور برای افزایش رشد تولید و اشتغال در ایران تاکید شده؛ اما عوامل متعددی مانع از تحقق این هدف شده است. بی‌ثباتی و ریسک بالا در فضای کسب‌وکار از موانع بسیار مهم ورود سرمایه مهاجران به کشور بوده است. دراین خصوص مرکز پژوهش‌های مجلس شسورای اسلامی چند سالی است به‌صورت فصلی گزارش‌هایی درخصوص امنیت سرمایه‌گذاری در ایران منتشر می‌کند. در آخرین گزارش این مرکز (منتشرشده در اردیبهشت سال جاری)، فعالان اقتصادی کشور، شاخص امنیت سرمایه‌گذاری در ایران را برای پانز سال گذشته ۶/۲۱ (بدترین نمره ۱۰) ارزیابی کرده‌اند. قابل ذکر است مقدار عددی این شاخص در مطالعه فصل تابستان ۱۳۹۸ حدود ۶/۰۷ محاسبه شده بود که نشان می‌دهد امنیت سرمایه‌گذاری در پاییز ۱۳۹۸ نسبت به فصل قبل از آن، نامناسب‌تر (بدتر) شده است. همچنین براساس ارزیابی فعالان اقتصادی، در پاییز ۱۳۹۸ نامناسب‌ترین مولفه‌های امنیت سرمایه‌گذاری توسط دولت و شرکت‌های دولتی با امتیاز ۸/۷۱، اعمال نفوذ و تبانی در معاملات ادارات حکومتی با امتیاز ۷/۵۵ و در رتبه سوم نیز، احقاق حقوق قانونی در ادارات دولتی با شاخص ۷/۵۲ قرار داشته است. طی پاییز ۱۳۹۸ بین بخش‌های اقتصادی نیز، از دیدگاه فعالان اقتصادی امنیت سرمایه‌گذاری در بخش معدن با ۶/۶۳ سومین بخش با بیشترین مخاطرات سرمایه‌گذاری پس از بخش‌های ارتباطات و نفت خام بوده است. علاوه‌بر امنیت سرمایه‌گذاری، سهولت کسب‌وکار از دیگر شاخص‌های بررسی میزان ریسک سرمایه‌گذاری در کشورهاست که نشان می‌دهد وضعیت آن در کشور ما مساعد نبوده است؛ به‌طوری که اتاق بازرگانی در تحلیل پیمایشی کسب‌وکار خود وضعیت این مولفه را با نمره‌ای ۶/۰۵ (بدترین ۱۰) نامناسب ارزیابی کرده و از طرفی دیگر نیز داده‌های بانک جهانی نیز تبه ایران در شاخص سهولت کسب‌وکار را ۱۲۷ عنوان کرده است. به‌عبارتی دیگر شرایط اولیه راه‌اندازی، ادامه و فعالیت در کسب‌وکارهای مختلف در ایران از ۱۲۷ کشور بدتر و نامناسب‌تر است. بنابراین ریسک بالای سرمایه‌گذاری در ایران، عامل فرار سرمایه از کشور و درعین حال مانع اصلی جذب سرمایه‌گذاری است. همچنین از سویی دیگر، به‌نظر می‌رسد موضوع جلب سرمایه‌های مالی و فکری ایرانیان خارج کشور کمتر در اولویت پیگیری‌های وزارت امور خارجه و نمایندگی‌های دیپلماتیک ایران در خارج از کشور بوده است.

تجربه ترکیه در جذب سرمایه ترک‌های مهاجر

برخلاف کشورمان که به جذب سرمایه‌های ایرانیان خارج از کشور کم توجه بوده، اما یکی از سیاست‌های هوشمندانه ترکیه که از زمان ریاست‌جمهوری اوزال در این کشور به اجرا گذاشته شده، استفاده بهینه از توانایی‌ها و ظرفیت‌های فنی و اقتصادی ترکیه‌ای‌های مقیم اروپا و آمریکاست. چنانکه می‌دانیم از جنگ جهانی دوم به بعد ترک‌های زیادی عمدتاً برای کار به آلمان و برخی از دیگر کشورهای صنعتی رفتند که درآمد حاصل از اشتغال آنها برای چندین دهه یک منبع درآمد ارزی عمده برای ترکیه به‌شمار می‌رفت. آنها همچنین آموزش‌های فنی و تخصصی لازم را در بسیاری از رشته‌ها فراگرفتند اما توانایی حرفه‌ای و اقتصادی آنها هرگز مورد توجه مسؤلان کشورشان نبود، تا اینکه تورگوت اوزال، نخست‌وزیر اسبق ترکیه که بعدها هشتمین رئیس‌جمهور این کشور شد، به قدرت رسید. وی در قالب طرح توسعه‌ملی ترکیه در صد بهره‌مندی کشورش از ظرفیت‌های انسانی و اقتصادی ترکیه‌ای‌های مقیم خارج برآمد و این برنامه را پس از به قدرت رسیدن در سال ۱۹۸۳ کلید زد. اواز همه ترکیه‌ای‌های مقیم خارج دعوت کرد که برای سرمایه‌گذاری در هر زمینه موردنظر که تخصص و تمایل دارند، به کشور خود بازگردند و همراه با خود انواع ماشین‌آلات و تجهیزات فنی نوودست دوم را نیز وارد کشور کنند. اوزال همچنین دستور داد به‌همه ترک‌هایی که از خارج به کشور بازگشته و در ترکیه سرمایه‌گذاری می‌کنند دو برابر میزان سرمایه‌گذاری و ارزش ماشین‌آلات آنها وام داده شود و اعمال این سیاست زمینه‌ساز رشد و شکوفایی انواع صنایع پیشرفته در ترکیه شد؛ به گونه‌ای که اکنون بسیاری از محصولات تولیدی همان کارخانه‌ها و کارگاه‌هایی که در دوره اوزال تاسیس شده‌اند، نه‌تنها این کشور را به خودکفایی رسانده‌اند، بلکه مازاد تولیدات با کیفیت آنها به اروپا و اقصی نقاط جهان صادر می‌شود.